

Почитувани,

Со посебна чест и задоволство ви го поднесувам на разгледување Годишниот Извештај на Народна банка на Република Македонија (НБРМ) за 2000 година, со што се исполнува законската обврска за поднесување Извештај за сироведувањето на монетарната политика до Собранието на Република Македонија, согласно член 8 од Законот за Народна банка на Република Македонија.

Во целина, во 2000 година во Република Македонија беа осъстварени значајни макроекономски движења кои ја вбројуваат во редот на поусеешниите години за македонската економија. При тоа, најзначајно макроекономско осъстварување во 2000 година е зачувувањето на ценовната стабилност, имајќи ги предвид околностите кои делуваа во правец на разгорување на инфлацијата. Истовремено, во 2000 година дојде до значајно интензивирање на структурните реформи во речиси сите области на економијата. Оваа консензационација не е само наша, туку и на некои релевантни меѓународни финансиски институции. Така, согласно “Извештајот за транзиција” на Европската банка за обновување и развој, Република Македонија во 2000 година осъствари значаен напредок во сироведувањето на реформите во банкарскиот сектор, приватизацијата на општинскиот капитал, либерализацијата на цените, како и во либерализирањето на надворешно - трговското и девизното работење. Заедно со изразениот реформистички курс на фискалната политика, ваквите движења во 2000 година овозможуваат осъстварување на соодветен пораст на БДП, како и создавање на реални основи за интензивирање на економскиот развој на долготрочен рок. Од аспект на надлежностите на Централната банка, оваа година ја одбележува задржаната ценовна стабилност, реформите на монетарниот инструментариум, како и преземениите мерки за подобрување на перформансите на банкарскиот систем.

Во 2000 година, во Република Македонија дојде до неволно сèлење на околности кои делуваа во правец на акцелерација на стапката на инфлација, која во изминатите години се одржуваше на стабилно и предвидливо едноцифрено ниво. Економската теорија и светските искуства покажуваат дека движењата на светските пазари вообичаено брзо се пренесуваат врз економските движења во малите и отворени економии, со оглед на нивната неможност да влијаат врз формирањето на светските цени. Така, порастот на цените на суровата нафта на светските пазари во текот на 2000 година во услови на априорија на американскиот долар, најде соодветен одраз врз општо ниво на цени во Република Македонија имајќи предвид дека стапува збор за значаен импулс во македонското стопанство. Истовремено, во правец на зголемување на цените делуваше и задржувањето на повисоката тарифа за пресметка на цената на електричната енергија, како и порастот на цените на одредени производи под контрола во последниот квартал од 2000 година.

Влијанието на овие фактори од немонетарна природа резултираше со одредено раздвижување на општо ниво на цени, при што на декемврска основа стапката на инфлација, мерена преку трошоците на живото, изнесуваше 6,1% годишно. Значајно е да се истакне дека влијанието на немонетарните фактори кои доведоа до зголемување на стапката на инфлација во 2000 година во однос на минатите години е од привремен карактер, со оглед на тоа што девизниот курс, монетарната, фискалната и политиката на плати, како и општинските

фундаментални генератори на инфлацијата, останаа под контрола и координација. Тоа претставува неопходен предуслов за одржување на ценованата стабилност на трајна основа.

Во 2000 година, БДП на Република Македонија оствари реален пораст од 5,1%, што претставува продолжување на позитивниот движење од претходните пет години и воедно покажал за интензивирање на економската активност. Основни генератори на порастот на БДП се зголемената потрошувачка и инвестициите. Имено, покрај зголемената извозна побарувачка, во 2000 година беше регистрирано и зголемување на домашната побарувачка за стоки, особено во периодот непосредно пред воведувањето на ДДВ. Македонските производители реагираа на зголемената побарувачка преку поефикасно искористување на постojните капацитети, зголемување на продуктивноста на трудот во индустријата и намалување на реалните трошоци на работењето. Најорните за создавање на поволна инвестициона клима преку создавање и зацврстување на макроекономската стабилност, како и преку интензивирање на реформите во реалниот, фискалниот и финансискиот сектор, дојдоа до полн израз во текот на 2000 година. Имено, инвестициите во основни средства во Република Македонија во 2000 година во однос на претходната година реално се зголемија за 52,0%, а истовремено беше регистриран и значаен прилив на странски капитал.

Согласно утврдените цели и задачи, монетарната политика во 2000 година беше насочена кон задржување на ценовната стабилност преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на германската марка, како номинална коџа во економијата. Преку одржување на стабилен девизен курс на националната валута, Централната банка влијаше во правец на стабилизирање на инфлаторните очекувања во однос на движењето на цените. При тоа, иште еднаш се потврди емпириски утврдениот факт дека одржувањето на стабилен девизен курс на националната валута е од исклучително значење за ценовната стабилност во мала и отворена економија.

Интензивираната извозна активност заедно со девизните приливи врз основа на странски инвестиции и донации, овозможија продолжување на трендот на поволни движења на девизниот пазар од претходните години. Имено, во 2000 година понудата на девизи на девизниот пазар значително ја надмина побарувачката за девизни средства, што овозможи реализација на нето откуп на девизи од страна на Централната банка во износ од 190 милиони САД долари. Со тоа, девизните трансакции на НБРМ беа основен чек на креирање на примарни пари во текот на 2000 година. Истовремено, нивното ниво на крајот од 2000 година досега 714 милиони САД долари, што претставува еквивалент на 4,1 месечен увоз на стоки.

Добрата координираност меѓу монетарната и фискалната политика се потврди и во 2000 година. Имено, монетарните ефекти на девизните трансакции на Централната банка беа неутрализирани преку зголемување на дејоциите на државата кај НБРМ, како основен чек на повлекување на примарни пари во текот на 2000 година. Согласно зголемените приливи во буџетот, врз основа на воведување на ДДВ и поефикасна работа на даночните во текот на 2000 година, дејоциите на државата континуирано се зголемуваа. Таквите движења во фискалниот сектор резултираа со ребаланс на буџетот и донесување на соодветна програма за прошење на средствата од буџетскиот суфицит на крајот на годината. Меѓу другото, на крајот на декември 2000 година беше извршена предвремена исплата на државните обврзници за старото девизно штедење. Иако значаен дел од

исплаќениите средства беа стерилизирани преку зголемување на износот на блаќајнички записи кај НБРМ, сејак дел од нив осиганат на жиро - сметките на банките или се прелеја во гоштина во отпек, со што се одразија врз нивото на примарните пари. Така, на 31.12.2000 година примарните пари достигнаа 12.089 милиони денари и во однос на минатогодишното ниво осигарија висок пораст од 3.574 милиони денари, или за 42,0%.

Монетарната понуда во 2000 година беше дизајнирана согласно потребите за нормално одвивање на стопанско - паричните трансакции. Притоа, во првата половина од 2000 година паричната маса бележеше високи меѓугодишни стапки на пораст, додека во втората половина од годината дојде до забавување на стапките на меѓугодишен пораст како последица на високата споредбена основа од претходната година. Така, на крајот на јуни 2000 година паричната маса М2 - денарски дел, на годишно ниво беше повисока за 24,4%, додека меѓугодишната стапка на пораст на крајот на декември 2000 година изнесуваше 17,5%.

Од исклучиво значење за работењето на банките во Република Македонија и најважно интензивирање на економскиот развој на долг рок, е регистрираниот тренд на зголемување на дејошните поштенцијали на банките. Имено, решавањето на проблемот на старото девизно штедење со издавањето на државни обврзници во септември 2000 година, законските подобрувања во насока на поголемо обезбедување на дејошните од страна на Фондот за осигурување на дејоштите, како и зајакнаото супервизорски надзор над банкарското работење од страна на НБРМ, неминовно резултираа со посилно јакнење на довербата во банкарскиот систем. Тоа се согледува преку осигарената стапка на пораст на вкупните дејоштите на недржавниот сектор во 2000 година од 23,1%, при што дејошните на населението се зголемија за 40,4%.

Ликвидноста на банкарскиот систем во текот на 2000 година констатирано се одржуваше на високо ниво. Основен инструмент за регулирање на глобалното ниво на ликвидност беа аукциите на блаќајнички записи на Централната банка. Од април 2000 година се премина кон тендер на каматни стапки, со што се воведо слободно формирање на каматните стапки од страна на банките - учесници, како доминантен облик на тргување на аукциите. Генерално, во текот на годината овие каматни стапки имаа отаѓачки тренд и во декември 2000 година изнесуваа 6,8%. Во услови на намалување на побарувачката за ликвидни средства, намалување забележа и каматната стапка на пазарот на пари. Имено, во декември нешто ниво беше сведено на 7,1%, што е за 4,5 процентни поени под нивото на крајот од 1999 година.

Со цел да влијае во правец на намалување на каматните стапки на банките, НБРМ во април 2000 година за еден процентен поен ги намали каматната стапка на ломбардните кредити (17,5%) и есконтната стапка (7,9%). Сејак, овие промени, како и движењата на каматните стапки на аукциите на блаќајнички записи на НБРМ и на пазарот на пари, не најдоа соодветен одраз врз нивото на активните и пасивните каматни стапки на банките, кои во просек во 2000 година изнесуваа 18,9%, односно 11,2%, соодветно, на годишно ниво. Во однос на 1999 година, каматните стапки на банките се намалија за 1,6 односно 0,3 процентни поени, соодветно, што покажува дека сеуште се присујни фактори од системски карактер кои ја детерминираат нивната ригидност.

Со укинувањето на кредитните лимити на денарските пласмани на банките во април 2000 година, НБРМ направи целосен премин кон индиректни пазарни инструменти на монетарно регулирање. Укинувањето на кредитните лимити на банките беше проследено со соодветна кредитна експанзија, која согласно супервизорските извештаи е насочена кон добри комитети. Со оглед на

поактивниот каматни стапки на денарскиот ласман на банките, во текот на 2000 година е забележана тенденција на намалување на девизниот кредит на банките и ориентација кон денарски ласмани. Така, на крајот на 2000 година денарскиот ласман на банките беа повисоки за 27,8%, додека нивниот девизен ласман се намалија за 17,2%.

Зголемувањето на увозот на стоки во првиот квартал од 2000 година, непосредно пред воведувањето на ДДВ, имаше траен ефект врз салдото на трговскиот биланс на Република Македонија. Имено, инфлациониот пораст на увозот во однос на извозот во текот на 2000 година, резултираше со трговски дефицит од 766 милиони САД долари. Ваквиот движења во надворешно - трговската размена на Република Македонија резултираа со дефицит во тековната сметка на билансот на плаќања, од 3,0% од БДП, што е на ниво од минатата година. На страната на капиталните трансакции од билансот на плаќања на Република Македонија, значајно е да се истакне дека во 2000 година е регистриран највисок износ на странски директни инвестиции од 170 милиони САД долари, што главно се должи на продажбата на неколку значајни економски субјекти на странски странешки инвеститори.

Од исклучително значење за зајворање на финансискиот јаз во платниот биланс, како и за целокупниот кредибилитет на државата во светски рамки, е склучувањето на аранжман со меѓународните финансиски институции. Така, по крајка пауза, во последниот месец од 2000 година Република Македонија склучи аранжман со Меѓународниот монетарен фонд (IMF) и со Меѓународната банка за обновата и развој (IBRD). Склучувањето на аранжмани со меѓународните финансиски институции претставува значајна верификација на макроекономската политика во Република Македонија во изминатите неколку години. Покрај финансискиот ефект, значењето на склучениот аранжман се состои во формулирањето на концизни среднорочни макроекономски политики, насочени во правец на спроведување на структурните реформи во економијата. Нивното имплементирање и имплементирање е од суштинско значење за динамиката на економскиот развој на Република Македонија.

Во овој контекст, она што се поставува како задача на Централната банка во наредниот среднорочен период е секако најважно усовршување на инструментите на монетарната политика. Имено, по извршениот целосен премин кон директни пазарни инструменти, конструираниот надгледување на монетарниот инструментариум се очекува да овозможи поефикасно монетарно регулирање и подобрени перформанси на банкарскиот систем. Еден од најголемите предизвици на НБРМ на среден рок, во координација со Министерството за финансии, е развој на пазарот на капитал и воведување операции на отворен пазар со државни хартии од вредност.

Истовремено, реформите во платниот систем на Република Македонија, кои беа особено имплементирани во 2000 година, се очекува да бидат финализирани во текот на 2001 година кога ќе се осигура целосен премин кон РТГС системот (бруто порамнување во реално време кај Централната банка). Преносот на платниот промет кај банкарскиот сектор се очекува да резултира со поефикасно и олесно управување со ликвидноста од страна на банките. Истовремено, поа значи и изградување на стандардна финансиска инфраструктура, која е отворена и транспарентна во светски рамки.

Меѓу задачите кои претставуваат приоритетна преокупација на Централната банка се мерките и активностите насочени во правец на подобрување на перформансите на банкарскиот сектор. Така, најоригинално во оваа сфера во 2000

година резултираа со донесување нов Закон за банки во јули 2000 година. Со неговото донесување е остварено доближување на законската регулатива на Република Македонија од оваа област со регулативата на Европската Унија, особено во однос на усогласување на правените супервизорски стандарди. Истовремено, новиот Закон за банки се очекува да резултира со зајакнување на улогата на банкарскиот менаџмент и подобрена ефикасност во банкарското работење.

Истовремено, регистрираниот влез на странски капитал во македонскиот банкарски систем и особено продажбата на најголемата банка на странски странски инвеститор во 2000 година, се очекува да резултира со повеќекратни позитивни ефекти за вкупниот банкарски систем и македонската економија воопшто. При тоа, покрај зголемувањето на штедењето, квалитативно подобрена конкуренција во банкарскиот систем ќе доведе до збогатување на понудата на банкарски производи и услуги. Така, се очекува зголемување на кредитната понуда за секторот население, како и интензивно кредитирање на странската изградба и проекти на мали и средни претпријатија, како значајни генератори на економската активност во националната економија. Од друга страна, зголемувањето на кредитната понуда во услови на подобрена конкурентност и зголемен депозитен потенцијал, се очекува да резултира со соодветно намалување на активните каматни стапки на банките. Спроведениите дополнувања на законската регулатива во насока на побрза наплата на банкарските побарувања, заедно со засилениот супервизорски надзор над банките од страна на Централната банка, како и поефикасниот менаџмент на банките, треба да доведат до квалитативни подобрувања во структурата на банкарското кредитно портфолио. Иако во текот на 2000 година во однос на дел од овие прашања беше остварен одреден напредок, сепак, потребни се континуирани напори со цел да се создаат сите неопходни предуслови за ефикасно функционирање на банкарскиот систем. Единствено здрав и ефикасен банкарски и финансиски систем може да обезбеди соодветна финансиска поддршка на реалниот сектор на економијата. Во овој контекст, НБРМ е истрајно ориентирана кон преземање адекватни мерки и активности кои би биле во функција на изградување на ефикасен банкарски систем, придонесувајќи на тој начин за остварување на динамичен економски развој, одржлив на долг рок.

Скопје, март, 2001

д-р Љубе Трпески
 Гувернер и Претседател на Советот на
 Народна банка на Република Македонија